

Poznań, dn. 03.06.2023 r.

prof. dr hab. Wacław Kunc

Dziedzina – sztuki muzyczne

Akademia Muzyczna

im. I. J. Paderewskiego w Poznaniu

Wydział Kompozycji, Dyrygentury,

Wokalistyki, Teorii Muzyki

i Edukacji Artystycznej

Akademia Muzyczna

im. Stanisława Moniuszki

w Gdańsku

ul. Łąkowa 1-2

**Recenzja rozprawy doktorskiej oraz osiągnięć artystycznych i dydaktycznych
w postępowaniu o nadanie stopnia doktora**

Pana mgra Tomasza Tokarczyka

Na podstawie Uchwały Senatu Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku (uchwała nr 17/2023) z dnia 27.02.2023 r. nr 55/2022 oraz na podstawie art.14 ust.2 pkt.2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* w zw. z art.179 ust. 1 ustawy z dnia 03.07.2018 roku *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, pismem z dn.11.04.2023 r. poinformowano mnie o decyzji Rady Dyscypliny Artystycznej o powierzeniu roli Recenzenta rozprawy doktorskiej w przewodzie doktorskim Pana mgra Tomasza Tokarczyka.

W celu sporządzenia recenzji otrzymałem na nośniku elektronicznym zbiór dokumentacji o nazwach:

1. Dokumentacja działalności artystycznej dokument wers. pdf i word
  - 1.1. Spektakle operowe, operetkowe, edukacyjne
  - 1.2. Działalność koncertowa
2. Wykaz i opis dotychczasowego dorobku artystycznego dokument wers. pdf i word
3. Wykaz zdobytych nagród i osiągnięć dokument wers. pdf i word
4. Miłość do trzech pomarańczy akt I i II plik mp4

5. Miłość do trzech pomarańczy akt III i IV plik mp4
6. Praca doktorska plik pdf
7. Uzpełnienie dorobku artystycznego oraz dorobku plik Excel.

Ponadto otrzymałem:

1. Wydrukowaną pracę doktorską w grubej oprawie napisaną przez mgra Tomasza Tokarczyka **Praca dyrygenta nad realizacją XX-wiecznego muzycznego dzieła scenicznego na przykładzie opery Sergiusza Prokofiewa – *Miłość do trzech pomarańczy*.**

Praca została napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Marcina Nałęcz-Niesiołowskiego. Wydawcą jest Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, Wydział Dyrygentury, Kompozycji i Teorii Muzyki. Wydano w roku 2022. Praca zawiera 246 stron.

2. Nagranie DVD (2 płyty) spektaklu *Miłość do trzech pomarańczy* Sergiusza Prokofiewa z Opery Krakowskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r.

Kierownictwo muzyczne: Tomasz Tokarczyk,

Reżyseria i kostiumy: Michał Znaniński.

Poniższa recenzja będzie sporządzona na podstawie dostarczonej pracy doktorskiej oraz dokumentacji i wyżej wymienionych materiałów oraz postanowień wynikających z Ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki.

1. Podstawowe informacje o kandydacie do stopnia doktora.

W dostarczonej dokumentacji nie zawarto oddzielnego pliku, który by te informacje zawierał w sposób syntetyczny, dlatego recenzent przytoczy cytaty z rozprawy doktorskiej kandydata.

- Po ukończeniu studiów w klasie dyrygentury prof. Jerzego Katlewicza oraz w klasie skrzypiec prof. Ewy Szubry-Jargoń (inf. recenzenta: w AM w Krakowie), rozpocząłem działalność artystyczną jako dyrygent.
- W latach 2002-2004 byłem dyrygentem oraz kierownikiem muzycznym w Operze na Zamku w Szczecinie.
- Od 2004 roku związany jestem z Operą Krakowską jako jej dyrygent i kierownik muzyczny. Poprowadziłem ponad 600 spektakli operowych i operetkowych, w tym sprawowałem kierownictwo muzyczne w ponad 30 spektaklach. Poza dominującą w moim życiorysie artystycznym operą, miałem wielokrotnie okazję dyrygować koncertami symfonicznymi i oratoryjnymi.
- Od roku akademickiego 2016/2017 jestem wykładowcą Akademii Muzycznej w Krakowie. Wiedza teoretyczna i praktyczna oraz doświadczenie zawodowe pozwoliły mi swobodnie podejmować kolejne kroki i muzyczne wyzwania w realizacji mojego zawodu jako dyrygenta w Operze Krakowskiej.

- W kwietniu 2014 w Operze Krakowskiej miała miejsce polska premiera opery Sergieja Prokofiewa *Miłość do trzech pomarańczy*. Spektakl wyreżyserował Michał Znaniecki, ja miałem zaszczyt sprawować kierownictwo muzyczne.

2. Ocena działalności artystycznej i dydaktycznej.

Pan Tomasz Tokarczyk to doświadczony dyrygent i artysta. Jest bez wątpienia w świecie polskiej opery, jednym z najbardziej widocznych artystów swojego pokolenia. Jego dokonania jako dyrygenta wykazane w dokumentacji rozpoczynają się w teatrze operowym w roku 2002 r, zaś koncertowe w 2001 r., kończą na roku 2022 r. Związane są głównie z Operą Krakowską, ale to imponujące i bezdyskusyjne dokonania.

W dołączonej dokumentacji inaczej wygląda przedstawiona działalność dydaktyczna. Obejmuje lata 2016-2023. Są one jednak w porównaniu z działalnością artystyczną przedstawione w dość lakonicznej postaci. Wynika z nich, że działalność ta od roku 2020 ma charakter stały i związana jest z Akademią Muzyczną w Krakowie, gdzie kandydat jest wykładowcą przedmiotu: zespoły operowe. Wierzę, że mgr Tokarczyk intensywniej będzie w przyszłości rozwijał działalność dydaktyczną i dzielił się swoimi umiejętnościami i doświadczeniem ze studentami specjalności dyrygentura, chóralistyka czy wokalistyka.

Reasumując: **działalność artystyczną i dydaktyczną kandydata oceniam pozytywnie.**

3. Ocena rozprawy doktorskiej:

Ustawa z dnia 14.03.2003 r. *o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz stopniach i tytułach w zakresie sztuki*, nie stosuje pojęcia Praca doktorska choć autor tak swoją Rozprawę doktorską wielokrotnie nazywa. Nie jest to jednak uchybienie zdaniem recenzującego szczególnie istotne, choć niezgodne z zapisem ustawowym.

3.1. We wstępie do rozprawy doktorskiej: Praca dyrygenta nad realizacją XX-wiecznego muzycznego dzieła scenicznego na przykładzie opery Sergiusza Prokofiewa – *Miłość do trzech pomarańczy*, Pan mgr Tomasz Tokarczyk zwraca uwagę czytelników na:

1. Uzasadnienie wyboru tematu pracy doktorskiej.

Autor w uzasadnieniu wyboru tematu rozprawy pisze m.in.: „Partytura daje pełne rozeznanie wszechstronności środków kompozytorskich twórcy Ognistego anioła. Ponadto pozwala zorientować się w skali trudności zadań powierzonych orkiestrze, chórowi i oczywiście solistom śpiewakom. Warto podkreślić, że komediofarsa rosyjskiego twórcy wymaga bardzo licznej i niezwykle wyrównanej obsady, gdyż nawet epizodyści mają powierzone przez Prokofiewa ważne oraz niełatwe zadania zarówno wokalne, jak i aktorskie. Być może tutaj także upatrywać należałoby przyczyny, iż dzieło to tak długo czekało na premierę w Polsce. Przyznaję, iż zaliczam *Miłość do trzech pomarańczy* do najciekawszych oraz najmniej „oczywistych” spośród tytułów, z którymi przyszło mi się mierzyć

przez wszystkie lata kariery dyrygenckiej. Zdobyte dzięki tej realizacji doświadczenie skutkuje nie tylko satysfakcją publiczności, krytyków, współwykonawców, ale także poczuciem samodoskonalenia i spełnienia misji artysty, którego przeznaczeniem jest wszak żywy kontakt ze słuchaczem, medium i odbiorcą sztuki operowej. (...)

Niniejsza praca doktorska powstała w wyniku moich osobistych doświadczeń i jest sumą spostrzeżeń, wniosków i wskazówek zdobytych podczas realizacji dzieł operowych, szczególnie zaś utworu Prokofiewa. Uzpełnieniem studium pracy dyrygenta jest dołączone nagranie spektaklu w reżyserii Michała Znanieckiego pod moim kierownictwem.”

Zdaniem recenzującego, wybór tematu przez autora w kontekście ogólnym nie ma znamion szczególnie odkrywczych. Jego zaś szczególność jest związana z dziełem Prokofiewa *Miłość do trzech pomarańczy* i problematyką osiągania końcowego rezultatu artystycznego dzięki pierwszej polskiej jego realizacji pod muzycznym kierownictwem autora rozprawy, co w świecie polskiego teatru operowego było wydarzeniem bez precedensu.

2. Problem badawczy.

Autor w rozprawie stwierdza:

„Podstawowym założeniem badawczym w pracy jest opis wybranych elementów dzieła muzycznego w kontekście przebiegu całej opery. Jest autorską interpretacją partytury w perspektywie całego dzieła, jego wykonawców, zarówno zespołów, jak i solistów.”

Dlatego można w jego opisie odnaleźć następujące obszary i problemy badawcze:

- analiza i opis wybranych i składowych elementów dzieła muzycznego w kontekście przebiegu opery,
- rola dyrygenta i specyfika pracy w tak „szczególnym obszarze”, jakim jest teatr operowy,
- ukazanie pełnej palety środków wyrazu, jakimi dysponować muszą zarówno śpiewacy jak i pozostali współtwórcy dzieła w tym złożoność problematyki wykonawczej dyrygenta, w celu wiernego oddania istoty muzyki Prokofiewa i jego dzieła operowego,
- badanie przez dyrygenta związków między partią orkiestry a partiami wokalnymi (solowymi oraz chóralnymi) poprzez poszukiwanie stopniowości brzmienia,
- realizacja wspólnej wizji artystycznej przez zespół oraz realizatorów spektaklu operowego, ich współpraca przy tworzeniu spójnej koncepcji artystycznej dzieła, poprzez odnalezienie jego semantycznej struktury znaczeniowej na podstawie interpretacji muzycznej i literackiej utworu.

3. Metoda pracy badawczej.

Podsumowując metody badawcze jakie będzie przedstawiał w rozprawie, autor stwierdza:

„w dysertacji doktorskiej przyjmuję jako wiodącą metodę analityczno-opisową. Taki dualizm metodologiczny uzupełniony jest zestawieniem moich osobistych doświadczeń z dostępnymi materiałami bibliograficznymi, pogłębionymi szczegółową analizą oraz refleksją na temat omawianego gatunku muzycznego.”

4. Cel pracy doktorskiej.

Autor wskazuje:

„Funkcja analityczno-opisowa pozwoli na zobrazowanie obowiązujących trendów wykonawczych wiodących scen operowych w zestawieniu z moimi osobistymi doświadczeniami oraz, mam nadzieję, przyczyni się do zaprezentowania zagadnienia w szerokim i oryginalnym spektrum poznawczym.”

5. Aktualny stan badań.

Potwierdzam, że w literaturze przedmiotowej tematykę poruszaną w rozprawie, odnajdujemy w charakterze ogólnym i zgadzam się w pełni z autorem rozprawy, który stwierdza:

„Dostępne materiały, fachowa literatura oraz związane z tematem publikacje naukowe, artykuły polskie i zagraniczne, dotyczą poszczególnych aspektów poruszanych w pracy, nie poruszając zagadnień konkretyzowanych w proponowanej rozprawie. Można zatem uznać przedstawiony temat pracy doktorskiej za odkrywczy i nieposiadający swojego odpowiednika.”

3.2. Omówienie I rozdziału rozprawy doktorskiej: Praca dyrygenta – specyfika.

Autor charakteryzuje specyfikę pracy dyrygenta w dwóch krótkich podrozdziałach, omawiając ją głównie na przykładach zaczerpniętych z literatury:

1. Krótkie wprowadzenie do specyfiki pracy dyrygenta.
2. Dyrygentura symfoniczna i dyrygentura operowa - podobieństwa i różnice.

3.3. Omówienie II rozdziału rozprawy doktorskiej: Opera XX-wieczna.

W rozdziale po omówieniu głównych kierunków i przedstawicieli opery XX-wiecznej, autor w podrozdziale – Sergiusz Prokofiew – kompozytor i jego epoka, kolejno charakteryzuje: życie i twórczość oraz podstawowe elementy stylu kompozytorskiego, orkiestracji oraz formy muzycznej w twórczości kompozytora. Rozdział kończy opis 10 oper powstałych w XX w., którymi autor rozprawy miał okazję dyrygować, dzieląc się z czytelnikami swoimi poglądami dotyczącymi oper powstałych w minionym wieku takich kompozytorów jak: R. Strauss, G. Puccini, A. Honegger, K. Penderecki i V. Ullmann.

3.4. Omówienie III rozdziału rozprawy doktorskiej: *Miłość do trzech pomarańczy* - czołowe dzieło sceniczne Prokofiewa.

Rozdział ten jest najważniejszym - zdaniem recenzującego, gdyż jest bardzo wnikliwym, a co najważniejsze oryginalnym, nowym i wielopłaszczyznowym spojrzeniem na dzieło Prokofiewa w dziedzinie sztuk muzycznych. Jest to szczególnie szczegółowe omówienie najistotniejszych fragmentów opery poprzez zwrócenie uwagi na realizację i współzależność elementów dzieła muzycznego. Autor w wyjątkowo dokładny sposób przeprowadza analizę kluczowych dla wykonawców momentów zawartych w czterech aktach opery. Wiele wniosków, jakie zawiera ten rozdział, są dowodem, że autor jest dyrygentem doświadczonym, kreatywnym, a jego sposób podejścia do metod osiągania celów artystycznych - poza tym co zawiera ten rozdział rozprawy doktorskiej - daje przecież świetny dowód w dołączonym nagraniu opery. Jest to rozdział, który (choć nie porusza zbyt wiele kwestii rozwiązań/metod dyrygenckich) może być istotny dla każdego, kto sięgnie po to dzieło. Skorzysta z niego nie tylko dyrygent, ale również śpiewak, chórmistrz, chórzysta, muzyk orkiestrowy, reżyser, czy każdy kto chce się wgłębić w istotę struktury dzieła Prokofiewa. Zdaniem recenzenta, taki sposób podejścia do dzieła *Miłość do trzech pomarańczy*, stanowi nowość w rozprawie doktorskiej pisanej przez dyrygenta.

3.5. Omówienie IV rozdziału rozprawy doktorskiej: Elementy spektaklu muzycznego i jego główni kreatorzy.

W tym rozdziale autor kolejno omawia i dzieli się swoimi doświadczeniami ze współpracy pozostałych realizatorów i wykonawców spektaklu operowego z nim jako dyrygentem, wskazując kolejno następujące zagadnienia:

1. Zespół realizatorów - kierownik muzyczny, reżyser, scenograf, choreograf.
2. Zespół wykonawczy - dyrygent, soliści, chór, balet, orkiestra.
3. Problematyka współpracy twórców inscenizacji oraz rola dyrygenta w procesie tworzenia koncepcji dzieła.
4. Opera jako dzieło totalne - balans, synchron, ruch sceniczny.

Kandydat w IV rozdziale rozprawy doktorskiej wskazuje na złożoność powstawania spektaklu operowego i dopełnia przedmiot swoich badań w aspekcie „specyfiki pracy dyrygenta” przy jego powstawaniu. Muszę stwierdzić, iż z racji jego bogatych doświadczeń wynikających z liczby poprowadzonych premier i spektakli operowych, ma do tego pełne kompetencje, a wnioski jakie formułuje są całkowicie właściwe. Szkoda, że ciekawe wnioski są nieco w oderwaniu od spektaklu i doświadczeń, jakie wyływały z pracy nad *Miłością do trzech pomarańczy*, ale może dzięki temu owe wnioski są bardziej uniwersalne. Ale jeśli tak, to brakuje mi na przykład wniosków o przypadku, kiedy współpraca między współtwórcami inscenizacji a dyrygentem nie jest zgodna, a wręcz w miarę pracy nad dziełem staje się coraz większym rozdzwieniem. Myślę, że autor mógł poświęcić temu zagadnieniu nieco miejsca w swoich ciekawych rozważaniach, gdyż niewątpliwie ma takie doświadczenia.

3.6. Omówienie części końcowej rozprawy doktorskiej tj.: Wnioski, Streszczenie, Abstract, Bibliografia.

Autor we wnioskach końcowych wskazuje:

„Analizując aspekty wykonawcze opery Prokofiewa, starałem się wykazać wyjątkowość i specyfikę prokofiewowskiego stylu, który wymaga wysokich kwalifikacji artystycznych, fachowych i profesjonalnych.

Opisane i uwypuklone w rozprawie doktorskiej elementy dzieła muzycznego mają wpływ na interpretację opery, aby była przekonująca i wartościowa. Można wnioskować, że dogłębne odczytanie powyższych elementów ułatwi osiągnięcie wymaganego efektu brzmieniowego, interpretacyjnego i artystycznego.”

W pełni zgadzam się z kandydatem. Również nie wnoszę uwag co do Streszczenia i Abstraktu. Wskazana bibliografia zawiera 44 źródła, z czego zdecydowana większość to źródła dostępne w języku polskim. Szkoda, że autor nie sięgnął do większej liczby źródeł obcojęzycznych oraz źródeł internetowych. Pisząc rozprawę doktorską w roku 2022, nie sposób z nich nie korzystać, nawet jeśli posiada się takie doświadczenie dyrygenckie jak mgr Tomasz Tokarczyk. Autor być może pozbawił siebie i nas pewnego dyskursu.

4. Konkluzja

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską „Praca dyrygenta nad realizacją XX-wiecznego muzycznego dzieła scenicznego na przykładzie opery Sergiusza Prokofiewa – *Miłość do trzech pomarańczy*”, ze streszczeniem w języku angielskim, Pana mgra Tomasza Tokarczyka, biorąc pod uwagę jej unikatowość, wysoką wartość merytoryczną świadczącą o rozległej wiedzy teoretycznej, praktycznej i świadomości naukowo-artystycznej autora, pozwalającej na samodzielne prowadzenie pracy artystycznej, stwierdzam, iż stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i artystycznego, dlatego wnosi trwały wkład w rozwój dziedziny: Sztuk muzycznych oraz dyscypliny artystycznej: dyrygentura.

Kandydat do stopnia naukowego – doktor, Pan mgr Tomasz Tokarczyk i jego ww. rozprawa doktorska spełniają warunki określone w art.13 ust.1 Ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wnoszę do Rady Dyscypliny Artystycznej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku o jej przyjęcie i dopuszczenie do obrony.

